

Investiční pobídky jako past?

07.května 2007

Spolupracovnice CEVRO Jaroslava Kypetová komentovala v týdeníku Respekt investiční pobídky v České republice.

Investiční pobídky jako past?

Divoké události ve společnosti CzechInvest (Respekt č. 15/07), která láká do Česka zahraniční investory, vyvolaly znovu debatu, nakolik podobnou instituci vlastně potřebujeme. Je to zdroj peněz a pracovních míst, nebo deformace trhu?

Jaroslava Kypetová: Česká republika potřebuje zahraniční kapitál, domnívám se však, že opravdu ne za každou cenu. Rozhodování investorů o vstupu do českých podniků či založení nových společností jistě není vedeno touhou pomoci relativně nové demokracii. Naopak, pro racionálně uvažujícího investora jsme v minulosti představovali nový trh, stále ještě představujeme levnou pracovní sílu a výhodnou polohu v Evropě.

Problém nastal v okamžiku, kdy se ukázalo, že i ostatní střeoevropské státy mají obdobné parametry. Investiční pobídky se tak stávaly méně a méně racionálními. Vhodná konkurence v podobě flexibilnějšího pracovního trhu, rychlejšího řešení soudních sporů, vlídnější administrativy nebo lepší infrastruktury tak ustoupila do pozadí. Přednost dostaly marketingově laděné a velmi povrchní pobídky.

Z údajů CzechInvestu vyplývá, že v období 1993–2006 agentura zprostředkovala 771 projektů. Další přehled pak uvádí, že v letech 1998 až 2006 bylo poskytnuto 382 investičních pobídek. Z toho téměř dvě třetiny v posledních dvou letech, což výrazně omezuje celkové hodnocení jejich efektivnosti. Oba soubory zdůrazňují objem očekávaných investic, počet pracovních míst, ovšem sloupec obsahující tzv. strop veřejné podpory (zhruba 126 mld. Kč) zůstává nesečten a graficky je spíše nevýrazný.

Prakticky všechny vybrané firmy získaly daňovou pobídku. Ačkoli systém nemá zvýhodňovat žádný druh podnikání, s ohledem na minimální investici (100 mil. Kč) lze odhadnout, že malé a střední podniky zde neuspějí. Osvobození od daní považují za spíše špatný prvek, jde však alespoň o pobídku, kterou využijí pouze ziskové firmy.

Naprostu chybně pojatá se mi pak zdá hmotná podpora na nové pracovní místo a rovněž hmotná podpora na školení a rekvalifikaci. Proč má podnikatelský subjekt získat peníze za to, že někoho zaměstná? Nejedná se přece o žádný sociální program, ale o využití pracovní síly k činnosti, která by měla firmě přinést zisk. Příliš neobstojí ani snaha o zmírnění regionální nezaměstnanosti. CzechInvest zveřejnil na svých webových stránkách studie vlivu investičních pobídek v Moravskoslezském a Královéhradeckém kraji. Míra nezaměstnanosti se v obou krajích nijak výrazně nezměnila, a navíc výrazně došlo k přetahování zaměstnanců.

Je tedy docela dobře možné, že vedle fungující české společnosti vznikne pobočka nadnárodního koncernu, který nejenže přeplatí zaměstnance, ale učiní tak s přispěním peněz českých daňových poplatníků. A nemusí jít o ryze českou společnost. Automobilka TPCA v Kolíně, jeden z projektů, k němuž se CzechInvest hrdě hlásí, stále hledá pracovníky do lisovny, lakovny, svařovny nebo na finální montáž. A od 1. dubna 2007 zvyšovala platy. Vzhledem na malou vzdálenost Kolína a Mladé Boleslavi bych hledala i určité spojení se současnými problémy ohledně podpisu kolektivní smlouvy. Jaká ironie osudu pro dnešního personálního ředitele Škody Auto a někdejšího úspěšného ředitele CzechInvestu.

Zajímavou se rovněž ukazuje skutečnost, že v Moravskoslezském kraji spolupracují čeští dodavatelé se společnostmi čerpajícími pobídky pouze v investiční části projektu. Při provozu se již jedná pouze o „montování“ dodávek ze zahraničí.

V loňském roce se hodně hovořilo o situaci kolem dalšího významného projektu - továrny LG Philips v Hranicích na Moravě. Podle informací z února tohoto roku získal nový vlastník firmu za 1,12 mld. Kč, přitom objem pobídek dosáhl 1,3 mld. Kč a až na konci roku 2007 se ukáže, zda firma vůbec splní podmínky pro jejich přidělení.

Investiční pobídky patří k aktivitám, jimiž se státní organizace (včetně těch unijních) pokoušejí „činit dobro“ za peníze daňových poplatníků. Nebylo by lepší soustředit se na kvalitu legislativy, zvyšování úrovně státní správy tak, aby se celkově zlepšilo podnikatelské prostředí pro všechny? Jenže okolní státy nějaké úlevy či podpory poskytují, a tak se všichni stáváme obětí investičních pobídek, které bude třeba čas od času ztraktivnit, aby se výroba nepřesunula dále.

Jan Ámos Havelka: Tak vezmeme to pěkně po pořádku: 1) Investiční pobídky nejsou fenoménem střeoevropských států, jak se pisatelka zřejmě domnívá, ale fenoménem celoevropským a světovým. Takže problém nenastal, když „se ukázalo, že i ostatní střeoevropské státy mají obdobné parametry“. Problém nastal, když se koncem 90. let ukázalo, že pouze prodej (privatizace) hospodářství nepřinesl kýžený kapitál a know-how a naše přirozené komparativní výhody na přilákání zahraničního kapitálu v přímých investicích prostě nestačí.

2) „Prakticky všechny vybrané firmy získaly daňovou výhodu.“ Pisatelka zjevně nezná zákon o investičních pobídkách. Nejde totiž o žádný výběr. Kdo by ho také měl provádět v podmínkách tržní ekonomiky? Ministerstvo? Nějaká rada moudrých? Zákonem jsou předem stanoveny podmínky, které jsou v souladu s příslušnými pravidly Evropské komise pro udělení výjimek ze zákazu veřejné podpory. Kdo je splní, má prakticky nárok na udělení pobídek, musí se ovšem podrobit průběžným a koncovým kontrolám. Osvobození od daní je naopak prvek nejlepší, neboť nezatěžuje státní rozpočet ani korunou nákladu. Tvrzení, že by investoři přišli i bez pobídek, je vyvráceno pohledem do statistiky přílivu investic před a po zavedení pobídek.

3) Naprosto nepochopena zůstala podpora pro nová pracovní místa a rekvalifikaci. Především to není následná podpora, ale důležitá součást motivačního balíku, aby se investor rozhodl pro ČR, a ne konkurenty (i trh PZI je trhem). Za další, prostředky vynaložené na vzdělání našich lidí jsou investice do nich samých a tyto znalosti mohou využít kdekoli a kdykoli. Pro města a regiony je to často nejdůležitější pozitivní externalita konkrétní investice, a navíc je podporována opět pravidly EC. Co je lepší: strkat peníze do neadresných rekvalifikačních kurzů, nebo podpořit adresného zaměstnavatele s cílenou rekvalifikací a jistým zaměstnáním absolventa?

„Přetahování“ zaměstnanců je v tržní ekonomice běžný a pozitivně hodnocený jev. Této výhradě nerozumím, navíc vždy se někde nějaké místo vytvořit musí.

Hledání souvislosti mezi současným tvrdým vyjednáváním mezi odbory Škody MB a „přetahováním“ zaměstnanců do TPCA jsou čiré spekulace. Pokud vím, tak platy ve Škodě jsou vyšší než v TPCA.

4) Tvrzení, že v Moravskoslezském kraji spolupracují čeští dodavatelé se společnostmi čerpajícími pobídky pouze v investiční fázi a při provozu se již jedná o „montování“ dodávek ze zahraničí, je zcela nepravdivé. V současné době se v tomto regionu buduje přes dvacet nových závodů, kde se připravuje výroba komponentů pro Hyundai, a dokonce je v běhu několik jednání se stávajícími podniky v České republice o spolupráci na výrobě. V tisku nejnověji proběhla zpráva o jednáních například s Třineckými železárnami.

Závěrem chci zdůraznit, že sám bych byl nejraději, kdyby se podařilo konečně dospět aspoň k celoevropské dohodě o zrušení všech pobídek, pro malé, střední, velké i nadnárodní korporace, a uplatnily by se pouze přirozené komparativní výhody. Bohužel nežijeme v „učebnicovém“ světě a všechny dosavadní pokusy třeba jenom více omezit v širším měřítku investiční pobídky (OECD, WTO) zkrachovaly. Proto se Česká republika v mezinárodní soutěži o přímé investice bez pobídek neobejde. Jak jsme dopadli bez nich, víme, to jsme si už vyzkoušeli.

Jaroslava Kypetová: Pravdou je, že investiční pobídky představují celosvětový fenomén. Při vyhledávání „investment incentives“ se objeví odkazy na Bahamy, Indonésii, Gambii, Belize atd. Z evropských zemí pak až neskutečné nápady v oblasti daní prezentuje francouzská AFII. A třeba

portugalská API láká na změny v pracovním právu.

Ano, adresné rekvalifikační kurzy ve prospěch zaměstnavatele jsou jistě vhodnější než „takyvzdělávání“ nezřídká financované z evropských fondů. Skutečně si však nemyslím, že by zaměstnavatel měl získávat až 200 000 Kč za to, že s někým uzavře pracovní smlouvu. „Zapojení dodavatelů v regionu je větší během investiční fáze. Během operativní fáze pochází nejvíce nákupů ze zahraničí...“ (str. 15, studie Výsledky analýzy dopadů investičních pobídek v Moravskoslezském kraji, zpracovaná firmou Deloitte, listopad 2006). Považuji za pozitivní, že situace se v budoucnu může změnit. Domnívám se, že projekt v Nošovicích vyřeší nezaměstnanost v Polsku a na Slovensku.

Jaroslava Kypetová ekonomka a spolupracovnice CEVRO Institutu Investičními pobídkami se státní organizace pokoušejí „činit dobro“ za peníze daňových poplatníků.

Jan Ámos Havelka v letech 1993-2000 generální ředitel CzechInvestu Pobídky nejsou fenoménem pouze střeoevropských států, ale celoevropským a světovým.

30.04.2007

www.respekt.cz